

Я. М. Казюк,

к. держ. упр, доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування,
Херсонський національний технічний університет

УПРОВАДЖЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ МІНІМІЗАЦІЄЮ ПОДАТКОВОГО ТИСКУ В УКРАЇНІ

Y. Kazyuk,

PhD in Public Administration, associate professor of department of state administration and local self-government, Kherson national technical university

INTRODUCTION OF MECHANISMS OF STATE ADMINISTRATION MINIMIZATION OF TAX PRESSURE IS IN UKRAINE

У статті розглянуто механізми та функції податкової системи, причини зниження потенціалу податкових реформ та чинники, що впливають на погіршення соціально-економічного становища країни. Розглянуто питання виведення з тіні заробітної плати та капіталу, які є потужним інвестиційним ресурсом та ресурсом стабілізації бюджетної системи. Запропоновано шляхи зменшення податкового навантаження з метою стимулювання активізації підприємницької діяльності й формування сприятливого інвестиційного клімату в регіонах та механізми стимулювання економічної активності органів місцевої влади.

Mechanisms and functions of the tax system, reason of decline of potential of tax reforms, and factors which influence on worsening of socio-economic position of country are considered in the article. The question of leading out from shade of ettlings and capital is considered, which are a powerful investment resource and resource of stabilizing of the budgetary system. The ways of diminishing of the tax loading are offered with the purpose of stimulation of activation of entrepreneurial activity forming of favourable investment climate in regions and mechanisms of stimulation of economic activity of organs of local-authority.

Ключові слова: державне управління, бюджетна та податкова система, ресурси, мінімізація заробітної плати, податки і збори, єдиний соціальний внесок, місцеві бюджети.

Key words: state administration, budgetary and tax system, resources, tinizaciya of ettlings, taxes and collections, unique social payment, local budgets.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У 2008—2009 рр. посилення кризових явищ у бюджетній системі стало одним із головних чинників погіршення соціально-економічного становища України та регіонів. Проблема перерозподілу повноважень і бюджетних ресурсів між центром, регіонами та органами місцевого самоврядування з часу відновлення незалежності України залишається актуальною, і навіть стала ще більш гострою. Закономірно, що реформа бюджетної та податкової систем є одним з пріоритетних напрямів Програми економічних реформ на 2010—2014 рр. "Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава".

У вказаній програмі зазначено, що податкова реформа здійснюється з метою забезпечення стійкого економічного зростання на інноваційно-інвестиційній основі за одночасного збільшення сукупних податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів і державних цільових фондів. Метою податкової реформи є реалізація двох

головних завдань: сприяння збільшенню доходів бюджету в умовах розбалансування системи державних фінансів; створення фіскального простору для бізнесу та інвестицій з метою стимулювання відновлення економіки [4].

Безпосередньо сама система оподаткування як інструмент державного управління економічними і соціальними процесами має відображати інтереси держави, підприємницьких структур та громадян. В умовах економічної нестабільності, приховування прибутків та ухилення від сплати податків, удосконалення механізмів управління системою оподаткування в Україні та підвищення їх ефективності повинно здійснюватися шляхом пошуку найбільш надійних та стабільних варіантів врегулювання відносин між платником податків та державою. Також одним із пріоритетних її напрямів має стати полегшення податкового тиску на економіку за допомогою розширення переліку об'єктів оподаткування та формування здорового українського внутрішнього ринку.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті — дослідити окремі аспекти, що негативно впливають на стабілізацію бюджетної системи та знижують потенціал реформування податкової системи; розглянути механізми державного управління системою оподаткування, які сприятимуть прискоренню економічного розвитку регіонів, стимулюватимуть економічну активність бізнесу та місцевих органів влади, сприятимуть згладжуванню міжрегіональних диспропорцій та наповненню бюджетів і фондів з метою надання державних послуг населенню на належному рівні.

РЕЗУЛЬТАТИ

У сучасному світі структура та механізми податкової системи є одним з визначальних чинників економічної стабільності країни, а сприятливий фіскальний простір забезпечує високу динаміку внутрішніх інвестицій, приплив іноземних інвестицій та економічний розвиток держави [16]. Податковий механізм встановлює ступінь участі окремих економічних суб'єктів у фінансуванні суспільних потреб. Відбувається свого роду "обмін" між державою та платником податку, в якому платник розраховує на надання йому суспільних благ в обсязі, еквівалентному сплаченому податку [12].

Відповідно до статті 1 Конституції України Україна є соціальною правовою державою, податкова система якої має відповідати вимогам соціальної держави щодо рівня фінансування суспільних благ та перерозподілу ВВП через податкову систему, який забезпечує формування фінансових ресурсів, достатніх для виконання конституційно закріплених функцій держави та конституційних прав громадян з метою підвищення життєвого рівня.

В Україні, як стверджують науковці, спостерігається нерівномірне податкове навантаження, що не забезпечує створення однакових умов для ведення бізнесу і порушує принципи функціонування податкової системи. Нерівномірність навантаження спричинена, в першу чергу, за рахунок переміщення податкового тягаря і недосконалості механізму надання податкових пільг. Також порушується один із головних принципів податкової системи — принцип соціальної справедливості, тобто переважають непрямі податки, на відміну від країн із розвинутою ринковою економікою, де головна частина припадає на прямі податки. Орієнтованість західних держав на прямі податки є наслідком впровадження державної політики, спрямованої на соціальні інтереси, що зумовлюється підпорядкуванням податкових систем принципу соціальної справедливості. В Україні ж головними прямими податками є податок на прибуток підприємств і податок на доходи фізичних осіб.

Слід зазначити, що на сьогодні вищевказаний принцип частково впроваджено в нормах Податкового кодексу України, зокрема, на рівні місцевих бюджетів. Також у Податковому кодексі приділено увагу та зроблено акцент на боротьбі з мінімізацією та ухилянням від сплати податків як головному напрямі збільшення доходів бюджету. Так, до місцевих податків і зборів віднесено податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, який є одним із бюджетоутворюючих місцевих податків у економічно розвинених країнах. Вказаний податок простий і прозорий в адмініструванні, сприяє виходу підприємницької діяльності з тіні, забезпечує стабільні надходження, створює умови для справедливого розподілу податкового навантаження на всі верстви населення. Однак, варто зазначити, що він, поки що не став виконувати належну йому функцію соціальної справедливості (функцію перерозподілу доходів від багатих до бідних), оскільки база оподаткування не враховує оціночної вартості оподаткованих об'єктів та дає можливість укривати доходи.

Однією з головних функцій податкової системи є регулятивна, яка впливає на соціально-економічні процеси через визначення податкових ставок, надання податкових преференцій, зміни режимів податкового адміністрування тощо. За допомогою зазначених інструментів може забезпечуватися прискорення економічного розвитку окремих виробництв чи адміністративно-територіальних одиниць, перерозподіл коштів між бюджетами та галузями економіки тощо. Реалізація регулятивної функції оподаткування забезпечується прямими податками (податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток підприємств тощо), тоді як непрямі податки (ПДВ, податок з обороту, акциз) здебільшого виконують фіскальну функцію.

Низка спеціалістів у межах регулятивної функції виділяє стимулюючу функцію податкової системи як функцію більш високого порядку. Українські фахівці вказують, що "окремий податок як такий за своєю суттю не може мати стимулюючої функції, бо він є вилученням коштів у економічного суб'єкта. Стимулюючу роль може виконувати цілісна система оподаткування. Податкові преференції, що надаються, виглядають як прямий перерозподіл коштів на користь суб'єктів, які цими преференціями користуються. Відтак відповідне поєднання важелів податкового регулювання може стимулювати економічне зростання чи необхідні структурні зрушення" [12].

У межах реалізації цих функцій у Податковому кодексі вже визначено низку важливих заходів щодо скорочення кількості загальнодержавних та місцевих податків і зборів, зниження ставок ПДВ та податку на прибуток, запроваджено комплекс фіскальних стимулів, пільг та преференцій.

Проте гострий дефіцит ресурсів як державного, так і місцевих бюджетів вимагає від органів державного управління підвищення фіскальної ефективності податкової системи. Так, з метою збільшення доходів бюджету у Податковому кодексі підвищено ставку ренти за видобування газу, нафти та газового конденсату; підвищено ставки акцизного податку та розширено групу підакцизних податків; підвищено розміри плати за землю; запроваджено податок на нерухомість; розширено базу оподаткування податку на доходи фізичних осіб (запроваджено податок на пасивні інвестиційні доходи, включаючи доходи від депозитів та дивідендів) [1].

Аналізуючи показники наповнення зведеного бюджету, слід зазначити, що це завдання з формальної точки зору було виконано досить успішно. При помірній інфляції та відносно стриманих показниках зростання економіки (що є двома головними чинниками зростання доходів бюджету) в 2011 р. податкові надходження зведеного бюджету зросли на 100,3 млрд грн. (до 334,7 млрд грн.), або на 42,8 % порівняно з 2010 р. [9, с.138]. Проте, не зважаючи на проведені реформи, в економіці країни та регіонів існують істотні диспропорції, а податкова система не виконує в повній мірі стимулюючу та фіскальну функції, не сприяє ліквідації умов існування тіньового сектору економіки, створенню умов розвитку вітчизняного виробництва. Взагалі існує низький внутрішній попит, занепад багатьох галузей економіки, що орієнтовані на товари суспільного споживання, переважає експорт сировинних матеріалів та товарів з низькою часткою доданої вартості, і навпаки, переважає імпорт наукомісткої та високотехнологічної продукції тощо.

Більш детально слід зупинитися на наступному. Тінізація економіки України в період кризи 2008—2009 рр. наблизилася до критичного рівня і на сьогодні існують досить слабкі тенденції до її скорочення, стримуються процеси післякризового відновлення економіки, створюються умови для подальшого розширення населення, знижується дієвість влади та

реалізація економічних і соціальних реформ. У світовій практиці рівень тінізації економіки понад 40% ВВП оцінюється експертами як критичний, оскільки за таких умов важе регулювання економікою стають неможливі. В Україні, за різними експертними оцінками, в "тіні" перебуває 35—50% ВВП. За даними Міністерства економіки розвитку і торгівлі України, рівень тіньової економіки досяг максимального значення в 2009 р. (39% ВВП, або 356,2 млрд грн.), а після введення Податкового кодексу знизився до 34% ВВП (447,6 млрд грн.) [14]. За даними міжнародних експертів, Україна входить до двадцятки країн — "лідерів" з найбільшим обсягом впливу тіньового капіталу з країн (майже 82 млрд дол. за підсумками 2000—2008 рр.) [19]. Зниження частки тіньової економіки до 2014 р. на 30% порівняно з рівнем 2010 р. встановлено індикатором успіху реформування податкової системи України [18].

Поширення тіньової економіки поряд із макроекономічною розбалансованістю та обмеженістю ресурсів визнані Всесвітнім економічним форумом ключовими глобальними ризиками майбутнього десятиріччя [21], а основними проблемами тінізації економічних відносин визнано тіньову зайнятість та тінізацію фінансових потоків [22].

Слід зазначити, що цей тіньовий капітал є потужним інвестиційним ресурсом і ресурсом для стабілізації бюджетної системи України, який держава втрачає. Високий рівень тінізації економіки загрожує досягненню цілей стабілізації бюджетної системи та знижує потенціал реформування податкової системи.

Сьогодні одним із стратегічних пріоритетів детінізації економіки України є легалізація ринку праці. Неформальна зайнятість та тінізація заробітних плат негативно позначаються на розмірах страхових внесків до Пенсійного фонду, фондів соціального страхування та обсягах надходжень до бюджету, що негативно впливає на стабільність системи державних фінансів. Маніпуляції з розміром офіційних доходів дають змогу нелегально працюючим та працюючим, що отримують частку заробітної плати "у конвертах", необгрунтовано отримувати від держави соціальну підтримку. У свою чергу, через надання соціальної підтримки малозабезпеченим верствам населення, держава вдруге несе збитки.

Одними з причин високого рівня тінізації оплати праці є відчуття невідповідності сплачених податків та внесків, якості наданих державних послуг, що призводить до необхідності значних додаткових витрат з боку населення з метою отримання цих послуг на належному рівні, а також відчуття несправедливості системи розподілу пенсій.

За експертними розрахунками податкових органів обсяг тіньового сектору в Україні оцінюється в 350 млрд грн. на рік (або 50% від ВВП), у тому числі: заробітна плата в "конвертах" складає приблизно 170 млрд грн. [7].

Така ситуація свідчить про те, що боротьба з "тіньовим сектором" шляхом адміністративних заходів виявила свою мало ефективність. Основним дієвим засобом боротьби з тінізацією є усунення причин та умов її існування, оскільки основною причиною відходу економіки в тінь є високе податкове навантаження на інвестиційний капітал бізнесу та нарахування на фонд оплати праці в межах самої біржододаткової одиниці. Так, порівняно з європейськими країнами інтегральна ставка соціальних нарахувань на фонд оплати праці в Україні є приблизно такою ж (близько 42—43%). Проте в Україні навантаження суттєво зміщено в бік роботодавців. В Європі лише в Естонії та Литві працівники сплачують відповідно 1% і 3% заробітної плати до соціальних фондів, в інших європейських країнах працівники відраховують у середньому від 6% до 20% [9, с. 142].

Згідно з законом України "Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування" [2], яким запроваджено єдиний соціальний внесок, із заробітної плати працівника утримується приблизно 3,6%, тоді як для роботодавця розмір цього соціального внеску коливається в залежності від діяльності в діапазоні 36,7—49,7%. Отже, підприємець, створивши робоче місце, змушений додатково сплачувати до 50% заробітної плати на соціальне забезпечення даного робітника [14, с. 44]. Іншими словами, для виплати 1,0 грн. заробітної плати роботодавець має заплатити в бюджет понад 1,0—1,25 грн., залежно від розміру заробітної плати і галузі діяльності.

Навіть за оцінкою податкових органів, навантаження на фонд оплати праці в умовах діючої системи оподаткування є показником неефективності діючих ставок податків. Розглянемо приклад розрахунку податкового навантаження на фонд оплати праці у підприємства, що працює на внутрішньому ринку (не на експорт). Так, при розмірі заробітної плати у 2000 грн., нарахування єдиного соціального внеску (в середньому при ставці 37,6%) складе 752 грн., утримання податку на доходи фізичних осіб (при ставці 15%) та єдиного соціального внеску (при ставці 3,6% для працівника) складе 372 грн., податок на додану вартість (при ставці 20%) — 550,4 грн. Усього сплата вказаних податків і зборів до бюджету становить 1674,4 грн., при "чистій" заробітній платі — 1628,0 грн., тобто податкове навантаження на "чисту" заробітну плату складає 102,8%, податкове навантаження від валового доходу — 50,7% (1674,4 грн. / (1674,4 грн. + 1628 грн.).

В умовах мізерних заробітних плат — це, можливо, незначна сума, проте випереджає зростання заробітної плати в Україні понад зростання продуктивності праці не стимулює інвесторів створювати робочі місця. Звичайно, мінімізація відрахувань внесків у соціальні фонди, як і широко розповсюджена мінімізація оподаткування, загалом це досить негативне явище в економіці України, яке негативно відображується як на доходах громадян, так і на доходах бюджету.

Проте в умовах високого податкового навантаження на оплату праці, високою корупційної ренти та значних затрат на адміністрування податків та внесків, тіньовий ресурс, що отримують підприємства, не завжди є неоподаткованим прибутком, а інколи лише ресурсом для оплати надмірних невикористаних витрат підприємств [9, с. 89].

За даними останнього дослідження Price water house Coopers, зараз рівень податкового навантаження на підприємство в Україні становить 55% від валового доходу, із них 43% — податок на зарплату і соціальні відрахування [6]. Україна у рейтингу Світового банку "Paying Taxes-2013" (щодо легкості оподаткування) зросла на 18 пунктів, і піднялася із 183 місця на 165. У загальному рейтингу "Doing Business-2013" (щодо легкості ведення бізнесу) відбулося зростання на 15 позицій: з 152 місця до 137.

За оцінкою податкових органів, очікується, що реальним стимулом легалізації заробітної плати буде розмір оптимального фіскального навантаження до 20—28,5%, що дасть змогу легалізувати до 150 млрд грн. частини тіньового сектору. Отже, зменшення масштабів тінізації ринку праці пов'язане з посиленням мотивації з боку працюючих та роботодавців щодо здійснення діяльності у легальному секторі економіки.

Погоджуємося з думкою фахівців [15, 8], які зазначають, що відчутно знизивши соціальне навантаження на фонд оплати праці, держава вправі вимагати виведення заробітної плати з тіні. У середині 2011 року Міністерство соціальної політики України предста-

вило комплекс законопроектів, в яких визначило стратегічні пріоритети політики у даному напрямку. Одними з головних механізмів цієї політики є такі: посилення відповідальності роботодавців за трудові відносини із працівниками без укладання договору, тобто за створення нелегального робочого місця, з якого не платяться внески і податки; перерозподіл зобов'язань роботодавця і працівника в структурі соціальних внесків тощо.

Вважаємо, що доцільно буде знизити ставку єдиного соціального внеску для роботодавців на половину до 15—20% (замість 32,6%—49,7%) та розподілити її між роботодавцем та працівником по 50% ((15%+3,6%)/2). Також слід скасувати диференціацію ставок для спрощення адміністрування внеску.

Проте одночасно, для недопущення зниження точних надходжень до бюджетів, слід передбачити "компенсаторні механізми". Наприклад, скасування пільг по окремих податках і зборах, спрощення механізмів їх адміністрування та виключення корупційної складової, удосконалення оподаткування господарської діяльності, пов'язаної з експлуатацією земельних і природних ресурсів та надр.

За оцінками експертів Світового банку, після запровадження Податкового кодексу система адміністрування податків залишається складною через існування низки податкових пільг [17, с. 12]. Нераціональна система податкових пільг спричиняє порушення принципу справедливості оподаткування та призводить до зниження фіскальної ефективності основних податків.

Вважаємо, що податкові пільги повинні бути обмеженими, надаватися за умов створення робочих місць для висококваліфікованих робітників, запровадження новітніх технологій тощо та із розрахунку, що віддача у середньостроковій перспективі перевищить обсяг витрат від їх надання.

С. Арбузов також вважає, що джерелом компенсації недонаходжень частково може стати ревізія неефективних податкових пільг, посприяє "компенсації" і результат боротьби з тіньовим сектором економіки. Теоретично, такі заходи можуть у найближчому майбутньому збільшити зарплати українців як мінімум на 15%, поліпшити загальні економічні показники і створити більше робочих місць. Однак для реалізації таких планів чиновників знадобиться ніяк не менше трьох років, політична воля і "бюджетний" резерв. Поки цими трьома важливими складовими успіху уряд не володіє [6].

Отже, зниження сукупного податкового навантаження стане реальним стимулюючим фактором для легалізації тіньового фонду оплати праці (заробітних плат в "конвертах") та інвестиційних доходів власників інвестиційних активів (прибутку підприємств). Вважаємо, що вже через один-два роки буде відчутний економічний ефект через запровадження вищевказаних заходів.

Разом з тим, дослідження практики зменшення податкового навантаження свідчать про неоднозначні ефекти від реалізації цього заходу в різних країнах. Так, дослідження Ф.Шнайдера та Д. Інста [24] підтверджують позитивні ефекти від зменшення податкового навантаження на суб'єкти економіки у Данії, Норвегії, Швеції, Австрії та Німеччині. Інші дослідники [20] вказують на відсутність зв'язку між податковим навантаженням та масштабами тіньової економіки.

Також слід зазначити, що практика зменшення податкового навантаження на оплату праці, яке супроводжується переходом від прогресивної до фіксованої ставки оподаткування в Україні продемонструвала позитивні ефекти. В Україні єдину фіксовану ставку оподаткування сум доходу фізичних осіб було запроваджено у 2004 р. (вона становила 13%, згодом —

15%), до 2004 р. доходи, що перевищували 1700 грн., оподатковувалися за ставкою 40%.

У дослідженні К. Сабіріанової [23] доведено, що реалізація такого заходу у країнах з перехідною економікою, зокрема в Україні, Естонії, Литві, Латвії, Росії, Сербії, Словаччині, Румунії та Грузії, привела до зменшення обсягів тіньової економіки. Дослідження О. Германової [3] підтверджують, що нині під час співбесіди з потенційним роботодавцем не лише сума, а й прозорість заробітної плати є одним з ключових питань, що цікавить претендента на посаду.

Отже, основними напрямками детінізації оплати праці повинно стати зменшення навантаження на оплату праці податками та страховими внесками, перерозподіл розмірів страхових внесків між працівником та роботодавцем, посилення відповідальності за ухилення від сплати податків та страхових внесків, покращення адміністрування податків, підвищення якості соціальних послуг.

Досвід розвинутих країн свідчить, що розмір страхових внесків, які сплачує роботодавець, зазвичай є меншим, ніж внесок працівника [22].

Позитивний ефект від перерозподілу внесків між роботодавцем та працівником може бути досягнутий тільки за умов збереження на існуючому рівні або зменшення розриву між фактичною вартістю трудових ресурсів для роботодавця та фактичним обсягом отриманих коштів для працівника. За таких умов перерозподіл страхових внесків вплине на механізми ціноутворення на ринку праці, й відповідно, на механізми конкуренції. При частковому перенесенні навантаження від роботодавця до працівника має збільшитися номінальна заробітна плата працівників, які її легально отримують. Це сприятиме підвищенню конкурентоспроможності на ринку праці роботодавців, які сплачують легальну заробітну плату. Як наслідок, роботодавці, що використовують схеми нелегальної оплати праці, будуть вимушені підвищувати заробітну плату, або легалізувати її [17, с. 28].

Лише використання каральних методів з боку державних органів без перерозподілу тягаря соціальних внесків не призведе до виведення з тіні заробітної плати, збільшення надходжень від сплати податку на доходи фізичних осіб та зростання внесків до соціальних фондів. Так, іноземні компанії, які звикли дотримуватися законодавства, будуть відмовлятися від розширення штатів, а вітчизняні вигадають нові механізми ухилення від сплати податків і внесків.

Погоджуємося з думкою фахівців, що запропоноване Міністерством соціальної політики України у законопроекті "Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо запровадження податку на багатство" збільшення ставки оподаткування доходів фізичних осіб, коли загальна сума отриманих платником податку у звітному податковому місяці доходів перевищує п'ятнадцятикратний розмір мінімальної заробітної плати, також може посилити мотивацію відповідних фізичних осіб щодо ухилення від оподаткування. У зв'язку з цим, для прийняття зазначеного законопроекту необхідно оцінити його потенційний вплив на рівень тіньової економіки з метою попередження подальшої тінізації доходів фізичних осіб, передбачити додаткові превентивні заходи щодо запобігання тінізації доходів [17, с. 29].

Підкреслюємо, що податок на доходи фізичних осіб є основним бюджетоутворюючим податком місцевих бюджетів, який займає найбільшу питому вагу в загальному фонді місцевих бюджетів і складає понад 70—80%. Також цей податок є найвагомим загальнонаціональним податком, який належить до кошика доходів, що враховуються при визначенні розміру міжбюджетних трансфертів. Саме бюджетні кошти першого кошику доходів місцевих бюджетів, у тому числі надходження від податку на доходи фізич-

них осіб спрямовуються на утримання установ соціально-культурної сфери. І питання виведення доходів населення з тіні для місцевих бюджетів сьогодні постає дуже гостро.

Як свідчать дослідження [5], до основних спонукальних мотивів тіньової економічної діяльності належать: потужний податковий прес, правова незахищеність суб'єктів економічної діяльності від зловживань, утисків, протидії та корупційних дій з боку чиновників державного апарату на всіх його рівнях; відсутність стабільного і збалансованого законодавства, яке б регламентувало економічну діяльність; поширення правового нігілізму; втрата історичних традицій, моральних і етичних норм, які лежать в основі поваги до приватної власності [17, с. 29]. Хоча слід зазначити, що відповідне відношення суб'єктів господарювання і громадян щодо сплати податків складається через недовіру їх до органів державної влади, через існування великої кількості корупційних механізмів як у сплаті податків, так і у розподілі бюджетних ресурсів між бюджетами, галузями економіки та цільовими програмами.

Слід зупинитися на тому, що найпоширенішим механізмом стимулювання інвестиційно-інноваційної активності є стимулююча модель податку на прибуток [13, с. 94]. У розвинених європейських країнах ставки податку на прибуток вище ніж в Україні і складають 25—35%, але вони застосовуються лише для тієї частини прибутку, яку власник бажає вилучити, а для тієї частини, яку планує інвестувати, існують пільгові податкові режими або ця частка зовсім звільнюється від оподаткування.

Наприклад, у Франції стандартний прибутковий податок складає 33%, тоді як малі та середні підприємства сплачують податок за ставкою 19%, при умові, що частина оподаткованого прибутку, з якого стягується зменшена ставка, повинна бути використана для капіталокладень у це ж підприємство. У Великобританії діє прогресивна шкала оподаткування прибутку з 10% до 40% в залежності від форми власності та щомісячного доходу, також досить поширена податкова знижка на амортизацію будівель і устаткування, яка дає можливість деяким малим підприємствам вираховувати зі своєї бази оподаткування до 40%, застосовуються податкові пільги на інвестиції в інформаційні технології, засоби зв'язку та науково-дослідницьку роботу. В Естонії звільнено від оподаткування ту частку, яка реінвестується підприємством у його розвиток, оподатковуються лише ті витрати, що безпосередньо не пов'язані з виробництвом, оподатковується розподілений, а не зароблений прибуток, звільнено від податку будь-які інвестиції естонських підприємств, у тому числі й ті, що інвестуються в інші країни [10].

Вважаємо, що в Україні також слід впровадити такий механізм оподаткування, тобто зберегти високі розміри податкової ставки для частини прибутку, що власник вилучає і паралельно ввести знижені ставки податку на частину прибутку, яка реінвестується у модернізацію підприємства.

Таким чином, шляхом звільнення реінвестованого прибутку від оподаткування держава отримує такі довгострокові соціально-економічні вигоди: стимулювання відтворення підприємств та галузей економіки; стимулювання розширення та модернізації виробництва, впровадження інновацій, створення нових робочих місць, а також сприятиме підвищенню рівня добробуту суспільства. Як результат — збільшаться соціальні вигоди від економічного зростання та обсяг надходжень до бюджету.

Крім того, в європейських країнах система оподаткування побудована таким чином, що контроль над достовірністю та повнотою нарахування податку покладено власниками підприємств на їх керівників. Оскільки розподіл прибутку є єдиним механізмом легального отримання доходів від прав корпоративної

власності, завдання максимізації прибутку (і відповідно бази оподаткування корпоративного податку) для керівників західних компаній є пріоритетним. У такому разі ефективне адміністрування даного податку не потребує колосального штату контролюючих органів та деталізованого до дрібниць законодавства.

Враховуючи вищевказане, можна зазначити, що з метою збільшення надходжень коштів до бюджету від податку на прибуток, уряду України слід боротися не з наслідками, а з причинами його мінімізації. Також слід звернути увагу, що в регіонах існує низька зацікавленість місцевих органів влади у формуванні сприятливого інвестиційного клімату та активізації підприємницької діяльності.

На наш погляд, ефективним механізмом стимулювання економічної активності місцевої влади може стати закріплення за місцевими бюджетами частки надходжень від податку на прибуток підприємств, крім податку на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, що збирається на відповідній території. Це стане стимулом для зацікавленості місцевих органів влади у нарощуванні податкових надходжень на своїй території.

Наведені вище додаткові заходи створять належну ресурсну базу для соціально-економічного розвитку регіонів, сформують пряму залежність між фіскальною активністю місцевих органів влади та їх інвестиційними можливостями.

ВИСНОВКИ

Отже, підводячи підсумки, слід зазначити, що сьогодні основний податковий тягар лягає на сумлінних платників податків — офіційно працююче населення та легальний бізнес, які є рушіями становлення економічних процесів країни та регіонів. Високе навантаження на фонд оплати праці і прибуток є чинником стримування інвестицій, розвитку галузей економіки, зменшення податкових надходжень до бюджетів та як наслідок — виникає недостатність обсягу бюджетних ресурсів для проведення бюджетних видатків соціально-культурного та соціально-економічного направлення.

Вважаємо, що єдиним способом збільшення надходжень до бюджету є збільшення легальної бази оподаткування, зокрема не шляхом її розширення, а шляхом розвитку обсягів вітчизняного виробництва, активізації підприємницької діяльності. Відтак, слід стимулювати розширення української товарної пропозиції на внутрішньому ринку, підвищення ефективності виробництва конкурентоспроможної продукції, розвиток переробних та високотехнологічних галузей економіки, галузей з більш високою часткою доданої вартості. Саме зростання таких галузей, а не посередницька торгівля і послуги на внутрішньому ринку, сприятиме утворенню нових робочих місць, а це, у свою чергу, надасть можливість зменшити рівень безробіття, зменшити податковий тиск на споживача, збільшити податкові надходження (у тому числі до місцевих бюджетів) та внески до фондів, сприятиме збільшенню споживацького попиту і зростанню середнього класу населення.

Вказане призведе до зростання ВВП країни, підвищення економічного рівня регіонів, загального добробуту населення та можливості держави перерозподіляти бюджетні ресурси між бюджетами з метою надання якісних публічних послуг її громадянам.

Крім того, як вже вище зазначалося, земельні та природні ресурси, надра в Україні оподатковуються не ефективно, ця система оподаткування потребує посилення контролю та перегляду ставок податків і зборів. Збори за рахунок оподаткування цих ресурсів, також є вагомим джерелом надходжень до місцевих бюджетів. На сьогодні як раз саме місцеві бюджети потребують зміцнення їх ресурсної бази для макси-

мального задоволення потреб населення відповідної території, зменшення залежності їх від трансфертів з державного бюджету тощо.

Подальше реформування бюджетно-податкової системи, запровадження ефективних механізмів державного управління системою оподаткування, посилення стимулюючої функції податків сприятиме наповненню бюджетів та надасть можливість більш ефективно здійснювати управління бюджетними ресурсами на всіх ланках бюджетної системи.

Література:

1. Податковий кодекс України: Закон України від 02 грудня 2010 року № 2755-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>

2. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 8 липня 2010 року № 2464-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>

3. Германова О. Соціально справедливе оподаткування: зворотний бік медалі // Вісник податкової служби України. — 2007. — № 42. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua/article/one/Sotsialno>

4. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава: Програма економічних реформ України на 2010-2014 рр. // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua>

5. Зміни податкової системи України (запропоновані Державною податковою службою України) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ufib.com.ua/.../Changes_in_taxation_Ukr...?

6. Експерти сумніваються, що влада піде на обіцяне зниження податку на зарплати [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://tsn.ua/groshi/ekspertisumnivayutsya-scho-vlada-pide-na-obicyanenzizhennya-podatku-na-zarplati.html>

7. Мазур І.І. Мотивація суб'єктів тіньової економічної діяльності // Економічна теорія. — 2006. — № 4. — С. 40—54.

8. Молдован О. В пошуках "тіньових" мільярдів на пенсії / О. Молдован // Економічна правда [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/publications/2011/04/11/282178>

9. Молдован О.О. Державні фінанси України: досвід та перспективи реформ: монографія / О.О. Молдован. — К.: НІСД, 2011. — 380 с.

10. Міжнародна практика застосування спрощених (спеціальних) режимів оподаткування малого підприємства та необхідності її адаптації й застосування в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://appu.org.ua/attachments/59/Practis.pdf>

11. Офіційний веб-сайт Міністерства економіки розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/>

12. Податки в Україні: від каральної до стимулюючої функції: аналіз. доп. / за ред. Я. А. Жаліла. — К.: Альтерпрес, 2003. — 120 с. — (Сер. "Безпека економічних трансформацій". Вип. 22).

13. Післякризовий розвиток економіки України: засади стратегічної модернізації / Я.А. Жаліло, Д.С. Покришка, Я.В. Белінська, Я.В. Бережний [та ін.]. — К.: НІСД, 2012. — 144 с.

14. Реформи системи державних фінансів України: перші результати та подальші перспективи. — К.: НІСД, 2011. — 50 с.

15. Сергій Тігіпко: "Ми введемо зарплати з тіні" [Електронний ресурс]. — Режим доступу <http://www.mlsp.gov.ua/control/uk/publish/article>.

16. Сухоруков А.І. Проблеми фінансової безпеки України: монографія / А.І. Сухоруков. — К.: НІПМБ, 2005. — 140 с.

17. Тіньова економіка в Україні: масштаби та напрямки подолання. — К.: НІСД, 2011. — 31 с.

18. Тицук Т., Іванов О. Щодо пріоритетних напрямів детінізації економіки України. Аналітична записка — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/676>

19. Illicit Financial Flows from Developing Countries: 2000—2009 / Global Financial Integrity Program [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.gfip.org/storage/gfip/documents/reports/IFF2010/.pdf>.

20. Friedman E. Dodging the Grabbing Hand: The Determinants of Unofficial Activity in 69 Countries / Friedman E., Johnson S., Kaufmann D., Zoido-Labton P. // Journal of Public Economics. — 2000. — Vol. 76. — No 3. — P. 459—493.

21. Global Risks Report 2011 Sixth Edition. An initiative of the Risk Response Network. January 2011 / World Economic Forum [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://riskreport.weforum.org/global-risks-2011.pdf/>

22. Jutting J., Perlevliet J., Xenigiani T. Informal employment re-loaded / OECD Development Centre. — Paris: OECD, 2008.

23. Sabirianova K. Income Tax Flattening: Does It Help to Reduce the Shadow Economy? / IZA Discussion Paper No 4223. — Bonn: Institute for the Study of Labor, 2009.

24. Schneider F., Enste D.. Shadow Economies: Size, Causes, and Consequences // Journal of Economic Literature. — 2000. — Vol. 38. — No 1. — P. 77—114.

Стаття надійшла до редакції 21.05.2013 р.

ІНВЕСТИЦІЇ.
ПРАКТИКА
ТА ДОСВІД

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з питань

- ЕКОНОМІКИ
- ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

(постанова президії ВАК України № 1-05/2 від 27 травня 2009 р.)

ЖУРНАЛ ВИХОДИТЬ 24 РАЗИ НА РІК

www.investplan.com.ua

Тел: (044) 223 26 28, 537 14 33, 537 14 32
Тел/факс: (044) 458 10 73
E mail: economy_2008@ukr.net